

**O UNIKALNYM ODCISKU ŁAPY GADA JURAJSKIEGO
W DOLNYM LIASIE ŚWIĘTOKRZYSKIM**

UKD 568.1.016.4:551.762.11(438.13)

W przeciwieństwie do wielkiej liczby tropów gadów znanych z triasu Turynii bądź też starszego mezozoiku południowej Francji znaleziska te na obszarze Polski należą do rzadkości. J. Samsonowicz (13) wspomina o występowaniu na S od Ostrowca tropów czteropalczastych zwierząt, nie podając jednak ich bliższej charakterystyki ani zdjęć, co nasuwa przypuszczenie o niezbyt dobrym stanie ich zachowania. W bliskiej odległości od miejscowości wskazanej przez tego autora napotkałem w 1953 r. kilka tropów gadów, z których najlepiej zachowany opisałem (8, ryc. 1). T. Czyżewska (2) opisywała tropy gadów permskich z Wambierzyc na Dolnym Śląsku, pochodzące ze zbiorów poniemieckich. Przy tak szczupłym stanie polskiej literatury poświęconej temu zagadnieniu na większą jeszcze uwagę zasługuje znalezisko odcisków łap gadów z dolnej jury świętokrzyskiej (9, 11).

Warto również przypomnieć, że w jurze tropy gadów są rzadziej spotykane niż w triasie. Według zestawienia opublikowanego w 1959 r. przez niemieckiego badacza F. von Huenego — (fide F. Bieda — 1) na 208 znanych wówczas nazw rodzajowych śladów 95 pochodziło z triasu, a tylko 6 z jury.

Te pierwsze ślady łap gadów z jury Polski pochodzą z niewielkiego łomiku chłopskiego pod wsią Gliniany Las, na S od Końskich. Z tego samego

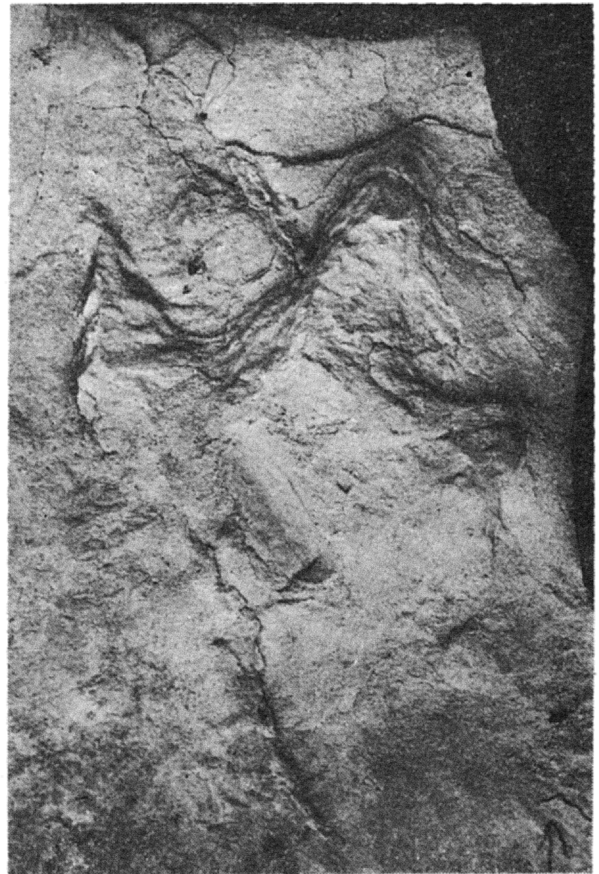
miejsca zostały opisane również dwie nowe skamieniałości śladowe (10).

W drobnoziarnistych piaskowcach spągowych warstw synemuru z Glinianego Lasu zachowały się ślady łap dwóch różnych grup gadów: lekkiego, dwunożnego, trójpalczastego „biegacza” (ryc. 2) i czworonożnego, „słoniowatego” (jak go nazywają francuscy badacze) pięciopalczastego gada z rodziny *Chirotheriidae* „wielkorekich” (Gross-Hand *Chirotherium*) (fotografia okładkowa). Znalezienie tego ostatniego jest rewelacją naukową z tego względu, iż według panującej opinii tropy *Chirotherium*, bardzo licznie spotykane w triasie, giną całkowicie z końcem tej formacji na obszarze obydwu półkul (F. Bieda — 1, F. E. Peabody — 12 i inni). Co więcej, jak wynika z najnowszych badań specjalistów, na obszarze zarówno południowej Francji, jak i Afryki Południowej wygasają całkowicie wszystkie czworonogie, ciężkie grupy gadów. W jurze obu tych obszarów

Ryc. 1. Odlew śladu przedniej prawej łapy dinozaura z rodziny *Chirotherium*. $\times 0,47$ górny ret, Jarugi na S od Ostrowca Świętokrzyskiego.

Fig. 1. Cast of trace of right forefeet of dinosaur of the family *Chirotheriidae*; $\times 0,47$ Upper Rhöt, Jarugi S of Ostrowiec Świętokrzyski.

Ryc. 2. Odlew śladu łapy dwunożnego, trójpalczastego gada. $\times 0,7$, spągowe warstwy serii ostrowieckiej (dolny synemur); łomik chłopski w lesie pod wsią Gliniany Las, na S od Końskich. Fot. D. Oleksiak.

Fig. 2. Cast of trace of paw of two-footed tridactyl reptilian; $\times 0,7$, basal layers of Ostrowiec series (Lower Sinemurian); peasant quarry in the forest nearby Gliniany Las village, S of Końskie. Photo by D. Oleksiak.